

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

“ÖTEKİLEŞTİRMEK VE ÖTEKİLEŞTİRİLMEK”

TÜRKÇE A

KATEGORİ 1

SÖZCÜK SAYISI: 3926

Araştırma Sorusu: “Barbarın Kahkahası” adlı romanda öne çıkan ötekileştirme izleği kadın ve erkek figürler üzerinden metaforik bağlamda nasıl değerlendirilmiştir?

İÇİNDEKİLER

A. GİRİŞ:.....	1
B. GELİŞME.....	4
B.1 Kadın Figürler Üzerinden Ötekileştirme İzleğinin Değerlendirilmesi	4
a. Toplum- Birey Bağlamında Ötekileştirme İzleği	5
i. Serpil	5
ii. Eda	7
iii. Simin	9
b. Birey- Birey Bağlamında Ötekileştirme İzleği	10
i. Serpil	11
ii. Eda	12
B.2 Erkek Figürler Üzerinden Ötekileştirme İzleğinin Değerlendirilmesi	14
c. Toplum- Birey Bağlamında Ötekileştirme İzleği	14
i. Okan	14
ii. Ozan	15
d. Birey- Birey Bağlamında Ötekileştirme İzleği	16
i. Melih	16
ii. Alikar	18
C. SONUÇ:	18
D. KAYNAKÇA.....	20

A. GİRİŞ:

İnsanlar, tarihin en başından beri yaşam olarak adlandırdıkları varoluş mücadelesini, tek başına vermektense aynı amaç uğruna yaşadıkları bir grubun, birliğin parçası olmayı tercih ederler. Bu tercihin en büyük sebeplerinden biri karşılaştıkları zorlukları paylaşarak bunların daha kolay üstesinden gelebileceklerini düşünmeleridir. Bir birliğin parçası olmayı seçen insanlar çevrelerindeki insanlar ile benzeşimler göstermeye başlarlar ve zamanla içinde buldukları birlik aynı alışkanlıkları, inançları, davranışları göstermeye başlar. Bu sürecin sonunda birlik topluma doğru olan gelişimini tamamlar. İnsanlar artık toplum adını alan bu oluşumun, işlevsel bir parçası olmuşlardır.¹

Toplum, ortak paydada oluşturduğu bütün dinamiklerini (inanç, etik değerler, sosyal dil, mizah anlayışı...) kültür adı altında birleştirir.² Her topluma özgü olan bu özellikler, bir miras gibi nesilden nesile aktarılır ve bu miras toplumda yeni nesile karşı çok yönlü bir beklenti oluşturur. Kültürlerine, değerlerine uyan bireyler yetiştirme hedefi olan bir toplum oluşmuştur. Birçok etmene bağlı olarak farklılık gösterebilen toplum beklentisi cinsiyetler üzerinde de farklılık göstermektedir.

İlk çağlarda oluşan toplumsal düzen ile kadınların ve erkeklerin fiziksel farklılıkları göz önünde bulundurularak cinsiyetlere farklı roller yüklenmiştir. Ataerkillik, erkek egemen bir toplum yapısıdır ve böyle toplumlarda erkeğin, toplumun en küçük yapısı olan aileden, en büyüğüne kadar bütün toplum içi oluşumlarda üstünlüğü bulunmaktadır.³ Kadın, hayati ihtiyaçların

¹ "Gruba Üye Olma Nedenleri", fbemoodle.emu.edu.tr/mod/resource/view.php?id=25833

² Zeus. "Kültür Nedir." Kültür Nedir, kultur.nedir.org/.

³ "Ataerkillik, Uygarlık Ve Toplumsal Cinsiyetin Kökenleri." Yabanıl, 16 July 2017, yabanil.net/ataerkillik-uygarlik-ve-toplumsal-cinsiyetin-kokenleri/.

giderilmesinde arka planda rol alırken, erkek öne çıkmaktadır. Üstlenilen bu rollerin benimsenmesi, ataerkil toplum yapısının temel taşlarını oluşturmuştur. Toplumda bir cinsiyetin diğerinden üstün bir konumda olduğunun her alanda vurgulanması, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yol açmaktadır.⁴

Belirli bir toplum yapısı benimsendikten sonra ataerkil toplum yapısında roller değişse de, kadın ve erkek eşitliğinin sağlanabileceği bir atmosfer oluşturulsa da, miras olarak adlandırılan toplum yapısının, zaman içinde kadınlar tarafından içselleştirmesi ile erkek hegemonyasının kalıcı yok oluşuna engel olunulmuştur. Yani, geçmiş zamanlarda, fiziksel güce ihtiyaç duyulan koşullarda oluşan kadın-erkek ayrımı modern dünyaya taşınmıştır.

Oluşan düzende idealize edilmiş değerlere uygun olan insanlar takdir edilebilirken, değerlere uygun olmayan insanlar hor görülebilir, toplumdan uzaklaştırılabilirler zaman zaman. Beklentinin, gereksinimin dışında kalan insanlara karşı hoşgörülü olmayan toplumlarda bu insanların yok sayılması, dışlanması ile ötekileştirme kavramı ortaya çıkar.⁵ Ötekileştirme kavramı en sade tanımı ile farklılıklara duyulan korkuların gün yüzüne çıkması olarak açıklanabilmektedir. Toplumda farklı düşünce tarzlarına, inançlara, bakış açısına, hatta farklı dış görünüşüne sahip olan insanlara karşı yapılan eleştiriler, toplumdan uzaklaştırma eylemleri bu başlık altında toplanabilmektedir. Bu durum, toplumun çeşitli katmanlarında farklı biçimlerde yaşanan bu gerçeklik, sosyolojik bir değerlendirmeye edebiyata ve sanata konu olmuştur. Pek çok yazar, sanatçı bu gerçekliği ürünlerine taşımıştır. Albert Camus'nun Yabancı adlı eserinde yer verdiği önemli izleklerden biri olan ötekileştirme olgusunun eserdeki işlevi, "Hayatın her

⁴ Demirgöz Bal, Meltem. "Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış", dergipark.gov.tr/download/article-file/207491

⁵ Cavkaytar, Merve. "Toplumda Ötekileştirme Üzerine." academia.edu, www.academia.edu/20056878/Toplumda_%C3%96tekile%C5%9Firme_%C3%9Czerine.

alanında bir ötekileştirme, aslında kendini yüceltme/üstün kılma fikri ile mevcuttur. Tamamen tepkisizdir, edilgendir, hayatı uzaktan seyreder.”⁶ sözleri ile özetlenebilmektedir.

Sema Kaygusuz’un “Barbarın Kahkahası” adlı romanında bir motele ülkenin dört bir yanından gelen insanların, normal olarak adlandırılabilen bir tatil geçirirken, keskin kokulu bir olay yüzünden, hayatlarının iç yüzlerini; düşüncelerini, beklentilerini, korkularını ortaya çıkmasına neden olan bir olayın yaşanmasıyla yüzleştikleri gerçekliklerle değişen bir tatil süreci konu alınır. Motel sakinlerini huzursuz eden keskin kokulu olay eserdeki en önemli metafor “çiş”tir. Roman boyunca önemli konuları ortaya çıkarması ile öne çıkan bu laytmotif, ötekileştirme olgusunun kurgunun merkezine oturmasında önemlidir. Yazar insanları rahatsız eden bu metaforu kullanarak insanların en içten ve samimi duyguları aracılığıyla, diğer insanlara, farklılıklara karşı olan tutumunu eleştirmektedir. Romanda bir ülkedeki insan çeşitliliğini yansıtmak için kurgulanmış motel uzamındaki sakinlerin, çevrelerindeki insanlara karşı olan tutumu ve belki de güdü olarak adlandırılabilen hakim olamadıkları ötekileştirme eylemi “toplum ve birey” ile “birey ve birey” ilişkileri olarak ortaya konmuş bu iki ilişkide tarafların birbirlerini nasıl etkilediği, cinsiyete, toplumsal konulara, beklentilere, kişilik özelliklerine göre romanda açıkça ortaya konulmuştur. Toplumda cinsiyete karşı bakışı farklı olan beklentilerin oluşturduğu farklı ötekileştirmeler yüzünden, yazar erkek ve kadın figürlerinin yaşadığı ve yaşattığı ötekileştirmeyi farklı bağlamlarda incelemiştir.

Bu tez çalışmasında, romandaki ana izleklerden biri olan ötekileştirme izleği metaforik bağlamda cinsiyet kavramı ile bağdaştırılarak incelenmiştir. İzleğin tamamını bir seferde ele almaktansa,

⁶ Camus, Albert, et al. Yabancı. Can Yayınları, 2017.

toplumda hala daha sağlam temellere oturtulamamış kavramlardan biri olan cinsiyet kavramının etkisini göz önünde bulundurarak incelemenin daha mantıklı olacağı kararna varılmıştır. Cinsiyet kavramının hala daha sağlam temellere oturtulamamış olmasının nedeni, toplumun cinsiyet kavramının insanları kategorize etmek için kullanması olarak yorumlanmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Toplum o insana nasıl davranacağını, onu nasıl yorumlayacağını kısacası o insan için hangi beklentiler içine gireceğini, kişinin cinsiyetine göre karar vermektedir. Buna ek olarak, yazar toplumda oluşan ötekileştirme izleğini aktarırken simgesel bir yol izleyerek, metaforik bir anlatımı seçmiş olması araştırma konusunun seçiminde temel oluşturmuştur.

B. GELİŞME:

1. Kadın figürler üzerinden ötekileştirme izleğinin değerlendirilmesi

Romanda öne çıkan, kurgunun yönünü belirleyen üç temel kadın figür romandaki ortaya çıkış sırası ile Serpil, Eda, Simin'dir. Fakat bu üç kadın figürün içinde bulunduğu uzamın (motelin) toplum yapısını yansıttığı ve bu yapıdan izler taşıdığı düşünülürse, daha farklı pek çok kadın figürün de kurguda yer aldığı gerçeği yadsınmamalıdır. Ancak sözü geçen bu üç kadın hem dayatılan, hem de dayatan tarafta bulunmuşlardır. Bu değişkenlik olgusu, ötekileştirme odağında konuşulmaya değerdir. Bu bağlamda incelenecek olan olgu, bu kadın figürlerin çoğunluğunun ötekileştirmeye hem maruz kalıp, hemde maruz bırakabileceğini savunmaktadır. Bu kadınlar toplumun onlar üzerindeki etkisi, kendilerinin içsel değişimleri bağlamında değerlendirilecektir.

a. Toplum- Birey Bağlamında Ötekileştirme İzleği

İnsanların alışkanlıklarından vazgeçip, yenilik yapması nasıl kolay değil ise çevresinde bulunan sıradışı, alışık olmadığı durumlara veya olaylara da hoşgörölü davranması kolay değildir. İnsanların içinde buldukları çevrelerinde/toplumlarında alıştıkları düzene uygun olmayan insanlar ile karşılaşınca hoşgörölü davranmamaları nedeni ile ötekileştirme ortaya çıkar. Yani toplum olarak adlandırılan birliğin farklılıklara ve yeniliklere kapısının açık olmaması ile ortaya çıkan ötekileştirme, uygulandığı insanları diğerlerinden yabancılaştıran bir eylemdir.⁷ İçinde yaşadıkları gruba olan aidiyet duygusu ile körüklenen bu kavram, insanlar arasında çatışmalara yol açabilmektedir. Bu romanda da incelenecek olan bu olgu dünya ve Türk edebiyatına çokça konu olmuş, kadın yazarlar tarafından, kadın figürlerin yaşadığı ötekileştirme daha çok kaleme alınmıştır.⁸

i. Serpil

Romanda Serpil'in maruz kaldığı ilk ötekileştirme "Küçük Hamleler" bölümünde, Ömer ve Gülenay figürleri tarafından yapılmıştır. Serpil evli, bir çocuğu olan, normal olarak adlandırılabilen bir evlilik süren, çoğu kadın gibi arkadaşları ile dedikodu yapan, biraz sivri dilli, sıradan bir ev hanımıdır. Gülenay, Serpil' in kız kardeşi, Ömer'in eşidir. Ömer ve Gülenay, İngiltere'de yaşamaktadırlar. Çift, toplumdaki, yurtdışında yaşamakta olan ve sonuç olarak farklı kültürleri benimsemiş olan bir yapıyı temsil etmektedir. Serpil ve kocası Okan ile tartıştıktan sonra Ömer ve Gülenay aralarında geçen betimlemeler ile zenginleştirmiş diyalogda, Serpil'in

⁷ Kiraz, Sibel. "Yabancılaşmanın Kökeni Üstüne", www.flsfdergisi.com/sayi12/147-169.pdf

⁸ Woolf, Virginia. Mrs. Dalloway. Çev. Saraç Handan and Başçı Ayşe, Remzi Kitabevi, 2017.

evliliği ve dış görünüşü üzerine yorum yapmakta bir anlamda öteki tutulmaktadır. Gülenay'ın bakış açısından Serpil, materyalist bakış açısına sahip olan ve Okan ile parası için evlenebilecek bir insandır. Bunun yanı sıra bu evliliğin/birlikteliğin yalnız kalmamak için verilmiş bir karar olabileceğini de düşünmektedir. Ömer ise bu düşünceye katılmasına rağmen, Serpil'in evliliğini dış görünüşü yüzünden bir mecburiyet olarak da görmektedir. *“Çirkin çünkü, kabul et senin ablan meymenetsiz bir kadın. Anca Okan gibi bir et kafalıyla evlenebilirdi.”* (Barbarın Kahkahası, 74). Toplumda “kadın ve evlilik” kavramlarının birlikte ele alınışıyla değerlendirilebilecek bir duruma örnek olan bu durum, kadının evlilik yapmasının bir mecburiyet olarak görüldüğü, kadının ancak “evli bir kadın” olarak kimlik kazanabileceği, bunu yapamadığında ise eksik ve değersiz niteliğineceği algısını desteklemektedir. Toplumda sıkça kullanılan kalıplaşmış söz öbekleri, bu duruma karşı olan tutumu açıklamaktadır. Halk arasında evlenmemiş ve yaşı ilerlemiş olan kadınlar için kullanılan “kız kurusu”⁹, “evde kalmış”, “karta kaçmış” gibi tabirler kullanılması, toplumun olayı olumsuz bir algıyla değerlendirdiği yorumu yapılabilir. Ataerkil toplumun getirilerinden biri olan, kadının bir birey olarak kendine yetmediği düşüncesi sonuç olarak toplumun veya bir erkeğin gücüne, maddi ve manevi durumuna muhtaç konumda olduğuna inanılmaktadır. Bu inanç da ötekileştirmenin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Ömer'in söylediklerine göre yaşadığı toplumsal çevrede karakterden önce güzelliğe, dış görünüme önem veriliyor olmalı ki, “çirkin” bir insan zeki olmayan, düşünmeyen bir insan ile evlenmek zorunda olsun. Sahneleme tekniği ile verilmiş olan diyalogda figürlerin eylemlerinin detaylı bir şekilde anlatılışı, betimlemelerin oluşu figürler üzerinden toplumun algısının daha iyi anlatırken, Gülenay ve Ömer'in duygularının şiddetini de vurgulamaktadır.

⁹ Aksoy Ömer Asım. Atasözleri Ve Deyimler sözlüğü. İnkılâp Kitabevi, 1997.

ii. Eda

Eda figürünü ilk ötekileştiren kişi sevgilisi Ufuk'tur. Eda genç, güzel, kadınsılığını göstermekten çekinmeyen, aynı zamanda feminist olarak da adlandırılabilir, hayata dair görüşü şekillenmeye başlamış olmasına karşın konuşmalarında bir biçimde yine de atamadığı toyluğunu hissettiren bir figürdür. "Eteklerini Sürüyen Bızır" bölümünde Ufuk sevgilisi ile motelde kahvaltı yaparken, bir anda cinsel hayatlarında duyduğu rahatsızlıktan bahsetmiştir. Rahatsızlık, Ufuk'un bakış açısından yalnızlık olarak da adlandırabilmektedir. Bu yalnızlığın oluşma sebebi Ufuk'un sevgilisi kadar ilişkiden zevk alamamasıdır. Ufuk, Eda'nın yaşadığı zevkin inandırıcılığından şüphe ettiğini belirtmiştir: "*Yani bu kadar zevk alıyor olamaz canım, yok artık falan diyorum içimden.*" (*Barbarın Kahkahası*, 51). Eda, bu rahatsızlığın arkasında kıskançlığın yattığını düşünmektedir. Ataerkil toplum yapısında erkeklerin üstün olma eylemini, kadını cinsel bir obje olarak kullandıklarını, kendi zevklerini önceliklediklerini ve ancak kendileri zevkçe doyuma ulaştıklarında ilişkiyi anlamlandırdıklarının kendi doyumları dışında kadının mutluluğunu kıskanacak düzeyde, ilişkiyi ben merkezli yönetme arzusu içinde olduklarını anlatmıştır. Eda yaptığı bu tespit ile haklı bir noktaya değinmiştir. Ataerkil toplum yapısında yaşayan bir erkek, kadının onu gölgede bırakacak herhangi bir hareket yapmasına dahi tahammül edemez. Bu durum ile başa çıkabilmek için Ufuk figürünün yaptığı gibi durum kılıf uydurarak veya yalanlayarak, öğretilmiş mantığına oturtmaya çalışmaktadır. Bu bölümde Eda figürünün bilinç akışı, hem figürün duygularını açıklamış, hem de Ufuk'un sergilediği davranışın açıklaması olmuştur:

"Yok deve! Kadına itham ettikleri kıskançlığı kaldır, altından hadım edilme

korkusu çıkar...Erkeğin erkeksiliğini koruyabilmesi için Meryem'in bekareti

lazım, çünkü adalet terazisini tutan Themis lazım... Aç herhangi bir çağdaş anatomi kitabını, klitorisi minyatür penis olarak resmederler hala.” (Barbarın Kahkahası, 53-54-55).

Eda figürünün toplumun oluşturduğu algı tarafından maruz kaldığı bir diğer ötekileştirme olayı ise “Esrariler” bölümünde gerçekleşmiştir. Motelde garsonluk yapan Selçuk figürü, garson arkadaşı Alikar ile ot içerken dertleşmektedirler. Ot içiyor olmaları, ikisinin de bütün duygu ve düşüncelerini hesap kitap yapmadan bütün gerçeklikleriyle paylaşmalarını sağlamaktadır. Konuşmalarının ortasında Alikar’ın aklına motelde her yere işeyen kişinin gelmesi ile romandaki laytmotif olan çiş tekrar ortaya çıkmıştır. Bu konu Selçuk’un aklına Eda’yı getirmiştir. Eda figürünü çevresinde gördüğü, ideal kadın tiplemesine uymamasına karşılık, davranışları üzerinden ötekileştirmiş ve onu bu rahatsız edici bir hareket ile bağdaştırmıştır. Eda’nın konuşmasından, gözlerine, sonra mimiklerine akıp giden gözlemine takip eden düşünceleri onu toplumsal çevresindeki kadın algısına daha sonra bu algının oluşmasında en çok katkısı olan annesine ve son olarak tekrar Eda’ya dönmüştür. Figür bu bilinç akışı sırasında Alikar ile hala diyalog içindedir. Eda, Selçuk’u rahatsız etmektedir: “*Şuursuz bir kadın bence. Ağzına geleni söylüyor; hiç çekinmeden.*” (Barbarın Kahkahası, 91). Bölümde yazarın kullandığı farklı yazı biçimleri, yazarın tercih ettiği bu değişiklik, figürlerin kişisel gelgitlerini vurgulamak amacıyla kullanılmış bir yöntemdir ki diyalogunun gidişatına dikkat da çekmektedir.

Bu gibi benzeri figürlerin yaratımı dünya edebiyatında çeşitli biçimlerde kendini göstermektedir. Eda, toplumun genel gelenek ve göreneklerine aykırı bir karakter olarak çizilirken bu yönüyle

toplumdan yalıtılmış yani ötekileştirilmiş bir figürdür ki kurgunun yazarı S. Kaygusuz kendi yazısının, dünya edebiyatında benzer figürlerin, bu amaca hizmet ederek yaratıldıkları romanların yazarları ile benzerlik taşıdığını belirtmiştir: *Yazı derken, bütün canlı özleri kutlayan dışı bir yazıdan söz ediyorum. Örneğin Kafka, Joyce, Christa Wolf, Bilge Karasu, Shakespeare, Poe, Virginia Woolf, Vüsat Bener ve daha nice yazarın yazısı okuru bedene çağırır.*¹⁰

iii. Simin

Simin figürünün karşılaştığı ötekileştirme olayı ise “İfşaat” bölümünde, Serpil, Okan ve Aysu tarafından maruz kaldığı bir durumdur. Simin figürü sessiz, yaşlıca ama düzgün bir fiziğe sahip, bilgili ve sakin bir figürdür. Bölümde Serpil’in bir anda Simin’e doktor olup olmadığını sorması ile başlayan sorgu, Simin figürünün hayatını öğrenmeden sonlanmamıştır. Yetim olan Simin’in hem farklı bir kariyeri hem de farklı bir hayatı olmuştur: *“Zamanın Edirne kaymakamı.... beni evlatlık almış, onların kızı olarak yetiştirildim....”*(*Barbarın Kahkahası*, 142). Deontolog olan Simin’in doktor olduğu konusundaki ısrarları ve farklı geçmişini irdelemeleri ve bunun üzerine hoşgörülü davranmıyıp hayatı hakkında yorum yapmak istemeleri Simin’i ötekileştirdiklerinin kanıtıdır. Toplumda “yetim” olan insanlara bakışının bir yansıması olarak yetimlere, Öksüzlere karşı hemen empati kurup, acıma duygusuyla yaklaşma eğilimi bu ilişkide de gözlenmiştir. Bunun üzerine doktorluğun da kutsal bir meslek olarak görülmesi ile Simin, kafalarında çok farklı bir şekilde ötekileştirilmiştir. Ona hem acınmakta hem de çok saygı duyulmaktadırlar. Diyalojik bir anlatıma sahip bölüm, grubun Simin’in hayatı üzerine tartışmaları ile son

¹⁰ Sıfır Noktasındaki Kadın, Metis Yayınları, <https://www.metiskitap.com/catalog/interview/36284>.

bulmaktadır. “*Okan itirazla dilini şaklattı. ... Tamer lafı Okan’ın ağzından aldı.*”(Barbarın Kahkahası, 143).

b. Birey- Birey Bağlamında Ötekileştirme İzleği

Toplum ve birey birbirinden tamamiyle ayrılamayan iki kavram olduğu için, oluşan bir ötekileştirme izleğinin sadece toplum- birey arasında veya sadece birey- birey arasında olduğu düşünülemez. Birey toplumun en küçük parçası olup toplumun düşünce yapısını, algısını beslemektedir. Aynı zamanda birey toplumdan edindiği değerleri, kazandığı bakış açısını yaşadığı deneyimler ile harmanlayarak bireysel duruşunu, kimliğini oluşturmaktadır.¹¹

İnsanın başkalarını sevmeden, onları anlamaya çalışmadan önce kendini sevmesi gerektiğine inanılır. Fakat kendini sevmenin de bir ölçütü olmalıdır. Her şeyin aşırısı nasıl zararlı ise, kendini sevmenin de aşırısı hem kendine, hem de çevresine yani içinde yaşadığın topluma zararlıdır. Kendini çok seven ve beğenen kişi, çevresindeki farklılıklara karşı çoğunlukla yeterince hoşgörülü olamamaktadır.¹² Kendi inandığı ve bildiği yolun doğruluğuna emin olma duygusu, diğer fikirlere ve görüşlere objektif yaklaşmasını engileyebilmektedir. Hatta bu farklılıklara hoşgörülü yaklaşamama durumu farkında olmadan ötekileştirmeye zemin hazırlamaktadır. “Barbarın Kahkahası” adlı romanda da yaşanan olaylar sonucu bireyin kendi kendini ya da aynı ortam içinde inandıkları doğrular uğruna birbirine yönelik ötekileştirmesiyle karşılaşmaktadır. Kendi kendini ötekileştiren figürlerin romanda daha seyrek bulunmasına rağmen, yazar Alikar figürü ile çevresi yüzünden kendini ötekileştiren insan yapısını ve nedenini derinlemesine

¹¹ “Birey Nedir?” Filozof.net, www.filozof.net/Turkce/sosyoloji/478-birey-ne-demektir-sosyolojide-birey-birey-toplum-celiskisi.html.

¹² Ozturk, Emre. “Felsefi Açıdan Tolerans Ve Hoşgörü.” Academia.edu - Share Research, www.academia.edu/10349879/Felsefi_Acıdan_Tolerans_ve_Hoşgörü.

incelemiştir. Bireyin çevresindeki insanları ötekileştirmesini ağırlıklı olarak inceleyen yazar, kadın-erkek her iki cinsiyetin üzerinden bu konuyu incelemiştir. Kadın figürlerden Serpil ve Eda, erkek figürlerden ise Melih, birey-birey ötekileştirmesine maruz kalmış veya maruz bırakmıştır.

i. Serpil

Romanda Serpil figürünün ötekileştirmeye maruz bırakan grubun bir parçası olarak sunulur. Romanın en başında “Zıpkın Korkusu” bölümünde, okeyci hanımlar olarak adlandırılan, Serpil’in dahil olduğu grubun dört üyesinden üçü, diğer üye ile aynı düşünceleri paylaşmadığı ve aynı hareketleri sergilemediği için Serpil önderliğinde Aysu ve Gülenay, Dilek figürünü eleştirmektedirler. Dilek figürü motelde okeyci kadınlarla yaşadığı tatsız olayı kocasına yetiştirmesi ve sonucunda kocası yüzünden daha büyük bir tatsızlık çıkarması okeyci kadınların hoşuna gitmemiştir. Dilek’in doğru bulmadıkları bu davranışı sergilemesinden sonra, onu bu tatsız davranışından dolayı yaftalanmışlar, itmişler bir anlamda ötekileştirmişleridir. İspiyoncu olduğunu, tüm bunları ilgi çekmek için yaptığını düşünmüşlerdir. Böyle bir hareketi asla yapmayacakları çünkü her konunun kocalara taşınmaması kanaatinde oldukları Serpil figürünün şu sözleri ile vurgulanmaktadır. *“Niye bu sabah benim kocam kimseye kafa atmadı? Çünkü ben anlatmadım. Sokakta başımıza gelen her şeyi eve taşısak, cinayet çıkar zaten.”* (Barbarın Kahkahası, 16). Bölümde yine argümanı güçlendirmek ve çeşitlendirmek için diyalojik anlatım kullanılmıştır ve bu sayede ötekileştirme izleği daha açık ortaya çıkmıştır.

Birey-birey arası ötekileştirmeye de maruz kalan Serpil figürü, “Fesatlığın Ehlileştirilmesi” bölümünde anlatıcı tarafından hem davranışları yüzünden eleştirilmiştir hem de

ötekileştirilmiştir. Anlatıcının okuyucuya birebir seslendiği, italik biçimde yazılan birkaç bölümden biri olan “Fesatlığın Ehlileştirilmesi” bölümünde Serpil figürü üzerine eleştiriler, öneriler ve anlatım dikkat çekmektedir. Figürün haklı olduğu yerde bile, davranışları ve yersiz konuşmaları yüzünden haksız çıkmasının içindeki ufunetten kaynaklandığı, üslubunun yanlış olduğunu ama aynı zamanda zeki bir kadın olduğunu anlatmıştır. Ruhi portresinin yanı sıra fiziki portresi de verilen Serpil’in: “*Suratı pembe beyaz, kol damarları çok belirgin. Sırtı sivilceyle dolu.*” (*Barbarın Kahkahası*, 20) olarak anlatılması onun dış görünüşü ile ruhunun belli noktalarda örtüştüğünü, belki de bu özelliklerinden dolayı kendisiyle barışık olamayan, içsel olarak bunun rahatsızlığını duyan bir kadın olduğu düşüncesi yaratılmaya çalışılmıştır. İçindeki ufunetten de karanfil tanesi ile kurtulabileceğini anlatmıştır. Anlatıcı, Serpil’in kalbinin ufunetli olmasını, iyi niyetli olmamasını, fesat bir insan olmasını değiştirmesi gerektiğine inandığı özelliklerinden olduğunu düşünmektedir.

ii. Eda

Eda figürü de romanda anlatıcı tarafından birey- birey bağlamında ötekileştirmeye maruz kalan birey olarak tanıtılmaktadır. “Teessüf Reçetesi” bölümünde Eda’nın davranışları, toyluğu ve kendini anlatış tarzı üzerinden karakteri eleştirel biçimde değerlendirilmektedir. İtalik biçimde yazılmış başka bir bölüm olan Teessüf Reçetesi, anlatıcı tarafından ötekileştirilen Eda’nın hem fiziki hem de ruhi portresi verilmektedir:

“Lakin bu ince bilekli, yuvarlak ve bukleli, nağmeli, genç hanımın... En ufak bir çatışmada maharetsiz bir avcıya dönüşerek, hülyasındaki kelebeğe ağ sallayan bu narin, aynı zamanda pek çılgın hanımın...” (*Barbarın Kahkahası*, 59).

Anlatıcı figürün düzelmesi, kendi inandığı, doğru olduğunu düşündüğü bir yolda ilerlemesi için ona önerilerde bulunmaktadır. Önerilerin yorumlama tekniği ile verildiği bölümlerde kurguya dahil olan anlatıcı ters giden durumları verip figür okur gözünden düşünürken yönlendirici yönüyle toplumun ortak algılarına uygun değerleri sıralayarak yapıcı bir misyon üstlenmektedir:

“Tam da bu nedenle Eda Hanımın kendi kendisini süzüp tortuyu geriye bırakması, o tortuya bahşedilecek manalara müdahil olmaması...” (Barbarın Kahkahası, 60).

Kadının toplumdaki yeri, kadına bakış açısı, kadın algısı Türk ve dünya edebiyatlarında farklı dönemlerde pek çok kez işlenen bir izlek olmakla birlikte “ötekileştirme” olgusuna maruz kalan tarafın da bu bakış açısından dolayı çoğunlukla “kadın” olması yazarlarca sıkça kullanılmıştır. Bu romanda da benzer gerçeklerle kadının yaşamak durumunda kaldığı durum, dünya edebiyatının öncü yazarlarından, Virginia Woolf’un “Mrs. Dalloway”¹³ adlı romanında toplumda alışılmadık cinsel eğilimi olan bir kadının, toplumda bilinmezliklere karşı olan korkudan doğan ötekileştirilme ile mücadelesinde görülmektedir. Türk edebiyatında kendi yaşam deneyimlerinden beslenerek kurgularını besleyen Füzûzan’ın “Parasız Yatılı”¹⁴ eserindeki bazı öykülerinde, özellikle “Piyano Çalabilmek” ve “Sabah Ekşimişliğin”deki izlekler ötekileştirilen kız çocukların yaşam mücadelesini konu alır. Ataerkil toplumda kadınlar daha çok ötekileştirmeye maruz kalmaktadırlar ama bu tezin araştırma konusuna da kaynaklık eden ataerkil toplumlarda erkeklerin de en az kadınlar kadar ötekileştirmeye maruz kalabildiklerini

¹³ Woolf, Virginia. Mrs. Dalloway. Çev. Saraç Handan and Başçı Ayşe, Remzi Kitabevi, 2017.

¹⁴ Füzûzan. Parasız Yatılı. Bilgi, 1975.

gerçeği S. Kaygusuz'un alışılanın aksine cinsiyet gözetmeksizin bu olguya maruz kalındığı gerçeğini ortaya koymaktadır.

2. Erkek figürler üzerinden ötekileştirme izleğinin değerlendirilmesi

Aynı kadın figürlerde olduğu gibi erkek figürlerde de kurguya etkisi olan büyük önemi olan erkekler vardır. Bütün figürler arasından dört tanesi daha çok öne çıkmaktadır. Bunlar romanda ortaya çıkış sırasıyla: Ozan, Melih, Okan ve Alikar'dır. Bu figürler romanın uzamı olan motelde temsil edilmeye çalışılan ülkedeki, birbirinden farklı insan gruplarını temsil etmektedirler. Romanda bu figürler üzerinden verilmekte olan farklı ötekileştirme izlekleri bulunmaktadır. Erkekler yine kadın figürler gibi ötekileştirme olgusunun hem maruz kalan tarafında, hem de maruz bırakılan tarafında yer almaktadırlar.

c. Toplum- Birey bağlamında ötekileştirme izleği

i. Okan

Serpil'in eği olan Okan, ülkesine, tarihine, geçmişine bağlı milliyetçi eski komando ve maddi durumu iyi olan bir figürdür. Romanda ötekileştirmeye maruz bırakan tarafta yer alan Okan, belki de bu sözü edilen gelenekçi yapısının ona yüklediği misyon gereği kendince doğru olanın dışında kalanları küçümseme, yok sayma, sorgulama ve yargılama hakkını kendinde bularak homofobik¹⁵ tavırlar sergileyerek, "Haybeye Hayret" bölümünde, Melih ve İsmail karakterlerini ötekileştirmekte ve onlara saygı duymamaktadır. Motel müdürü Ferhan Hanım,

¹⁵ Homofobi: Eđ cinsellere ya da eđ cinselliğe karşı duyulan korku, nefret, ötekileştirmek. (Homofobi Nedir? ekmekvegul.net/dergi/homofobi-nedir.)

etrafa işeyen bahçıvan adına sakinlerden özür dilerken, Okan bahçıvanın suçsuz olduğunu ve motelde bu işi yapabilecek kişilerin, Melih ve İsmail olduğunu savunmaktadır:

“Kesin eminim bu ibneler yaptı... Onlar hem efendi hem de karı gibi feminist olurlar. Kıl tüy, kedi köpek, kıytırık bir ağaç için ortalığı kaldırır ama iş askerliğe gelince aynen sıvışırılar” (Barbarın Kahkahası, 71).

Dolaylı iç çözümlene tekniği kullanılan bu bölümde figürün bu tavırlarının yoğun bir duygudan dolayı oluştuğu vurgulanmaktadır: *“Masada yakın arkadaşlarını bile yadırgatan anlamsız bir öfkesi vardı Okan’ın...” (Barbarın Kahkahası, 71).* Okan’ın yaptığı ötekileştirmenin en büyük sebeplerinden biri olan yoğun duygular, homofobik tavırlarının da açıklaması olabilecek olan eşcinsel insanlara karşı olan korkusu olabilir. İnsanların cinsel eğilimlerinin korkutucu bir hal almasının sebebi, çevrelerinde o tarz insanların olmamasından kaynaklanan bilinmezliktir bir bakıma. Romandaki laytmotife çişin, insanlarda yarattığı huzursuzluk ile insanların gerçek yüzü ortaya çıkmıştır ve korkularına karşı bir savunma kalkanı olarak ötekileştirmeyi kullandıkları görülmüştür.

ii. Ozan

Serpil ve Okan’ın oğlu olan Ozan, maceracı ve cesur bir çocuktur. Bu çocuğun roman boyunca sergilediği vahşi davranışlar aldığı tepkilerle ilişkilendirildiğinde ötekileşmeye maruz kaldığı söylenebilir. “Tenezzül Makamı” bölümünde anlatıcı bir çocuğun hayvanlar avlamasının, avcılığa merak sarmasının saf vahşeti temsil ettiğini düşünmektedir. Bir yetişkinin bile avcılığa merak duyması ürkütücü olabilirken, bir çocuğun boş zamanlarında oyun oynamaktansa avcılık

yapmaya çalışmasının rahatsız edici olduğu yargısı öne çıkarılmaktadır. Anlatıcı bu bölümde çocuğun davranışının arkasındaki nedeni şu sözler ile açıklamaktadır:

“O ebleh babasına yaranmak için avcılığa merak saran küçük Ozan’ın hatırlattığı öldürücü yaşam şehvetine, muziplikle nokta koyuyor” (Barbarın Kahkahası, 124).

Ozan’ın babası Okan’ın maskülen bir figür olması, “erkeklik” kavramına karşı bakış açısının dar olması, homofobik olması, eski komando olması ve bir yandan da askerlik anılarından bahsediyor olması bu durumu oluşmasında etkili olmuştur. Anlatıcın yaptığı bu tespite uygun olarak değerlendirildiğinde, Ozan’ın babasına avcılığı kullanarak kendini sevdirmeye çalışıyor olabileceğini işaret etmektedir. Bunun yanı sıra anlatıcı Ozan’ın bu vahşi tavrı ile barbarın işemesini karşılaştırmıştır:

“Büyümüş de küçülmüş olanın kan dökerek yarattığı ürküntü ile küçülmüş de büyümüş olanın yarattığı çiş kargaşası arasında müphem bir bağlantı var bence. Evcil hayatlarımıza sızmış biri çocuk, diğeri yetişkin iki barbar, hicveden bir kahkahayı, karşılıklı atışan aşıklar gibi tamamlıyorlar...” (Barbarın Kahkahası, 124).

İkelliğin rahatsız edici olduğunu bir kez daha vurgulamakta olan yazar, bunu yaparken laytmotif kullanmaktadır.

d. Birey- Birey bağlamında ötekileştirme izleği

i. Melih

Melih düşünen- sorgulayan, edebiyata ve sanata düşkün, bu alanların getirilerini, edindiği birikimleri günlük yaşamında kullanabilen zeki bir figürdür. Kurguda farklı bölümlerde İsmail-Melih ilişkisinde ötekileştirme izleği öne çıkmakta, bunu baskın biçimde Melih, İsmail’e karşı

yapmaktadır. Melih'in gözünden İsmail ile karakter olarak çok zıtlardır. İsmail biraz beceriksiz, biraz aptal, boş konuşabilen, mağdur edebiyatını seven, kendi ile barışık olmayan bir karakterdir. Melih'in İsmail'i eleştirdiği ve sonucunda ötekileştirdiği ilk bölüm eserdeki "Dudağını bulamıyorum lan" bölümündedir. Bu bölümde ilişkilerinin dinamiklerini de ortaya çıkaracak bir tartışma yaşamışlardır. Yaptıkları sohbet sırasında Simin figürü hakkında yorum yapmaya başlamaları ile Melih, İsmail'i tartışmaya başlamıştır. İsmail'in tavrından rahatsız olan Melih İsmail'in üzerine gitmiştir ve İsmail kendini savunmaya çalışmıştır:

"Ne dedim ki ben şimdi? ...Bunu yakalar yakalamaz lafi çevirip zalimce geri saptamak da ne oluyor? Bırak öyle kalsın, her lafın altında bir şey arama, azıcık tahammül et, bu ne ya!" (Barbarın Kahkahası, 29-30).

İsmail'in bu çıkışının üzerine Melih eleştirmeye ve ötekileştirmeye başlamıştır:

"Kendini alçaltmak için hiçbir fırsatı kaçırmıyorsun.... Yıllardır içimi kuruttun be, diye salıverecekti kendini. ... Her şey ya kötü biliyorsun ya da ahmakça güzelliyorsun, diye bir de üstüne tüy dikecekti." (Barbarın Kahkahası, 30).

Melih kendi doğrularına göre İsmail'i eleştirmektedir. Bir insanın yorum yaparken ölçüsünün olması gerektiğini düşündüğü için bu eleştiride bulunmaktadır. İsmail karakteri de Melih'in onu ötekileştirdiğini hissetmiştir ve şu cümleyi kurmuştur, "...benim doğanı niye kabullenemiyorsun?" (Barbarın Kahkahası, 31). Melih'in İsmail gibi kendisi gibi olmayan, ölçüsü olmayan bir insanı olduğu gibi kabul etme imkanı yoktur çünkü kendisi kendi doğrusuna ters olan yanlışı kabul etmemesi gerektiğine inanmaktadır. Bu bölümde birey- birey bağlamında ötekileştirme izleği yansıtılmıştır.

ii. Alikar

Alikar, romandaki en farklı ötekileştirme izleğini en farklı biçimde örnekleyen figürdür. Anadolu'nun bir köşesinden, Van'dan motele çalışmak için gelen bu garson, babasının gözünden kendini ötekileştirmektedir. Kendi toplumuna, o geleneksel ve feodal yapıya, küçük kent yaşamının alışkanlıklarına, değerlerine, beklentilerine uyum sağlayamadığını düşünmektedir; bunun sebebi ise babasının isteklerini karşılayamayıp o ve çevresi gibi olamayacağına inanmasıdır. Bu ötekileştirmenin kaynağı temelde dindir. Alikar, inancını başkaları için yaşamakta olan bir figürdür. Hatta kendisi de bunun farkına vardığında dini duygularını sorgulamaya başlamış, inancının toplumsal dayatmalarla kişiye yüklenen bir görev ve sorumluluk hatta yer yer bir korku ögesi olduğu gerçeğine inanmaya başlamıştır: *“Ben meğerse inancımın karşısına babamı dikmişim inzibat gibi...Dinimin sahibiymiş babam. Ona birşey olunca bana da oldu.”* (Barbarın Kahkahası, 96). Yaşadığı toplumda dinsel inançların çok önemli görülmesi ve bunun bir yaşam biçimi olarak algılanmasına yönelik dayatmaya maruz kalan Alikar'ın, babasının yaşadığı bazı olaylar gözünü açmasını sağlamıştır. Dini babasının yolundan ilerlemek, ailesini mutlu etmek ve toplumun bir parçası olmak için benimsemiştir aslında. İçinde bulunduğu toplumdan hiç olmayan inancını kaybetmesinden dolayı uzaklaşacağını düşünmüştür. Bu düşünce üzerine bir sonraki gün köyüne geri dönmüştür.

D. SONUÇ:

Toplumun beklentileri, kabulleri ve alışkanlıklar dışında olanlar, yani toplumun yarattığı kalıpları reddeden her türlü yaklaşım, eylem, davranış ve bunun sorumlusu olan kişi yok sayılmaya ve ötekileştirmeye mahkumdur. Gelişmiş toplumlarda bile rahatça gözlemlenebilen bu olay, ilkel

benlerimize, dürtülerimize hala daha bağılı olduğumuzun bir kanıtıdır. Birçok sebebi olabilen ötekileştirme kavramının en bilenen sebebi korkudur.¹⁶ Bilmediklerimizin önüne yerleştirdiğimiz korku yüzünden, bizim gibi olmayanı veya gözümüzün daha önceden görmediği, kulağımızın daha önceden duymadığını eleştirmek, yok saymak, ötekileştirmek isteriz. Korkudan kaynaklı ötekileştirmek, rahatımız bozulmasın diye bizi rahatsız eden her şeyin varlığını kabul etmediğimizi göstermektedir. Bu durum toplumu anlatan, toplumdansandansandan ilham alan her sanatçının ve yazarın en azından birkaç cümle de olsa üzerine konuştuğu, yazıp çizdiği bir konudur. Çoğu yazar ve sanatçı bu konuyu işlerken ataerkil toplumdaki kadınların maruz kaldığı ötekileştirmeyi, yok sayılamayı ana izlekleri olarak almışlardır.

S. Kaygusuz'un "Barbarın Kahkahası" adlı romanında ise toplumun tümü, bütün cinsiyetler ele alınarak, cinsiyet kavramı üzerinde durulmuştur. Bu çalışmada kurgunun odağına yerleştirilen "Çiş" metaforu ötekileşme izleği bağlamında çözümlenirken figürlerin verili toplumsal yapı içinde cinsiyet özellikleri dikkate alınarak karşılaştırmalı bir biçimde izlekle paralellik göstererek değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda toplumun ortak kabullerinin dışında davranış gösterenlerin, kimi zaman "kendi olmak" için direnenlerin küçücük bir ayrıntıyla bile yaftalanarak toplumdansandan itilebildikleri, genel kabulün, ahlak ve değer algılarının tersine bu noktada kadın erkek farkı gözetmeksizin bu ve benzeri davranışta bulunanların ötekileşmeye maruz kalabildiği gerçeği ortaya çıkartılmıştır.

¹⁶ "Ötekileştirme, Kampllaştırma, Kutuplaştırma." YENİ ASYA - Gerçekten Haber Verir, www.yeniasya.com.tr/yasemin-yasar/otekilestirme-kamplastirma-kutuplastirma_426658.

KAYNAKÇA

1. Kaygusuz, Sema. Barbarın Kahkahası. Metis, 2016.
2. “Gruba Üye Olma Nedenleri”, fbemoodle.emu.edu.tr/mod/resource/view.php?id=25833
3. Zeus. “Kültür Nedir.” Kültür Nedir, kultur.nedir.org/.
4. “Ataerkillik, Uygarlık Ve Toplumsal Cinsiyetin Kökenleri.” Yabanıl, 16 July 2017, yabanil.net/ataerkillik-uygarlik-ve-toplumsal-cinsiyetin-kokenleri/.
5. Demirgöz Bal, Meltem. “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış”, dergipark.gov.tr/download/article-file/207491
6. Cavkaytar, Merve. “Toplumda Ötekileştirme Üzerine.” academia.edu, www.academia.edu/20056878/Toplumda_%C3%96tekile%C5%9Firme_%C3%9Czerine.
7. Camus, Albert, et al. Yabancı. Can Yayınları, 2017.
8. Kiraz, Sibel. “Yabancılaşmanın Kökeni Üstüne”, www.flssdergisi.com/sayi12/147-169.pdf
9. Woolf, Virginia. Mrs. Dalloway. Çev. Saraç Handan and Başçı Ayşe, Remzi Kitabevi, 2017.
10. Aksoy Ömer Asım. Atasözleri Ve Deyimler sözlüğü. İnkılâp Kitabevi, 1997.
11. Sıfır Noktasındaki Kadın, Metis Yayınları, <https://www.metiskitap.com/catalog/interview/36284>.
12. “Birey Nedir?” Filozof.net, www.filozof.net/Turkce/sosyoloji/478-birey-ne-demektir-sosyolojide-birey-birey-toplum-celiskisi.html.
13. Ozturk, Emre. “Felsefî Açından Tolerans Ve Hoşgörü.” Academia.edu - Share Research, www.academia.edu/10349879/Felsefî_Açından_Tolerans_ve_Hoşgörü.
14. Woolf, Virginia. Mrs. Dalloway. Çev. Saraç Handan and Başçı Ayşe, Remzi Kitabevi, 2017.
15. Füzulan. Parasız Yatılı. Bilgi, 1975.

16. Homofobi Nedir? ekmekvegul.net/dergi/homofobi-nedir.
17. "Ötekileştirme, Kamplıştırma, Kutuplaştırma." YENİ ASYA - Gerçekten Haber Verir, www.yeniasya.com.tr/yasemin-yasar/otekilestirme-kamplastirma-kutuplastirma_426658.